

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

عنوان:

بررسی فقهی و حقوقی کاهش جنین

استاد راهنما:

دکتر محمد باقر پارساپور

نکارنده:

محمد حسن محمدی ولوجردی

1391-92

تقدیم به

تقدیم به ساحت مقدس و ملکوتی حضرت فاطمه معصومه (س) که در محضر مبارک ایشان به تحصیل و تهذیب مشغول بودم.
و پدر و مادرم
آنان که ناتوان شدند تا من به توانایی برسم
موهایشان سپید شد تا من در اجتماع روسپید شوم
عاشقانه سوختند تا روشنگر راهم و گرما بخش وجودم باشند.

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود. در اینجا بر خود لازم میدانم که از تمامی اساتید بزرگوار، به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل علم و معرفت و فضائل اخلاقی یاری نموده اند تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای دکتر محمد باقر پارساپور که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق، پژوهش و نگارش این پایان نامه تقبل نموده اند، نهایت تشکر و سپاسگذاری را دارم.

در ضمن از استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای دکتر محمد مهدی عزیز اللهی که داوری پایان نامه را تقبل نموده اند، نهایت تشکر و سپاسگذاری را دارم.

همچنین از استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای دکتر مهدی حسن زاده که نظارت شکلی پایان نامه را تقبل نموده اند، نهایت تشکر و سپاسگذاری را دارم.

چکیده

موضوع کاهش جنین در حاملگی های چندقلویی موضوعی جدید و مبتلا به است که از آنجاییکه قوانینی متناسب با این امر وجود ندارد و حتی از لحاظ شرعی نیز دستور العمل صریحی وجود ندارد در این پژوهش سعی بر آن بوده که این ابهامات بر طرف شود و زوجین از سردرگمی خلاصی یابند. ضمناً روش تحقیق نیز کتابخانه ای-میدانی است. و اما در مواردی که بیش از یک جنین در رحم مادر وجود دارد و به تشخیص پزشک برای ادامه حیات مادر، برطرف نمودن مشقت زیاد او یا جلوگیری از سقط کامل جنین‌ها احتیاج به تقلیل (کاهش) جنین‌ها است، جنسیت نمی‌تواند معیار مناسبی باشد. استفاده از معیار سلامت و عدم توجه به حق حیات جنین معیوب نیز به تنهایی معیار مناسبی نبوده و تا زمانی که احتمال تأثیر عیب جنین بر سلامت بارداری وجود ندارد نمی‌توان در انتخاب جنین اخراجی به معیار سلامت توجه نمود و جنینی را که معیوب است اخراج نماییم. در انتخاب جنین اخراجی بایستی به معیار سهولت توجه نموده و جنینی را انتخاب نماییم که به واسطه سهولت در اخراج آن سلامت بارداری کمتر صدمه ببیند. اگر وجود جنین ناهنجار، تأثیری بر جنین‌های دیگر نداشته باشد با در نظر گرفتن قاعده عسر و حرج، تا قبل از ولوج روح (چهار ماه) امکان حذف این جنین می‌باشد. (حکم این مورد همانند احکام سقط درمانی است) ولی اگر ناهنجاری در یک جنین، ادامه حیات جنین‌های دیگر را به خطر بیندازد، با توجه به قواعد حاکم بر تراحم (رعایت موارد رجحان)، تا زمانی که از نظر پزشکی امکان حذف جنین وجود دارد، (معمولاً شش ماه) باید برای حفظ جنین یا جنین‌های سالم، جنین ناقص را حذف کرد هرچند بعد از زمان ولوج روح باشد (نظر نگارنده). در کاهش جنین باید میان دو مورد تفکیک قائل شد: اول در مواردی که به دلایلی همچون سلامت (به این معنی که جنینی که از سلامت بیشتری برخوردار است حفظ شود) یا سهولت دسترسی، (به این معنی که جنین‌هایی معمولاً حذف می‌شوند که در دسترس هستند) حذف جنینی مقدم بر جنین دیگر است، در این موارد براساس اطلاعات و آزمایش‌های پزشکی عمل می‌شود. دوم در مواردی که نتوان به هر دلیلی جنینی را نسبت به دیگری مقدم دانست، پیشنهاد می‌شود ابتدا این اختیار را با تنقیح مناط از آیه 233 سوره بقره («فان ارادا فصلاً عن ترأض منهنما وتشاؤرا فلا جناح علیهما») «اگر پدر و مادر بخواهند با رضایت و مشورت یکدیگر فرزندشان را از شیر بازگیرند مرتکب گناهی نشده‌اند» در صورت توافق بر عهده والدین گذاشت تا پیشنهاد حذف هر جنینی را که می‌خواهند، بدهند. (برای مثال در جایی که در رحم مادر دو جنین پسر و یک جنین دختر است، والدین ممکن است با در نظر گرفتن جنسیت، پیشنهاد حذف یکی از جنین‌های پسر را بدهند.) ولی در صورتی که آنها به توافق نرسیدند یا نسبت به این مسأله نظر خاصی نداشتند، النهایه با استنباط از فتوای امام خمینی (ره) در بحث سقط درمانی، موضوع با قرعه مشخص می‌شود.

واژگان کلیدی: سقط جنین، کاهش جنین، حاملگی های چندقلویی، روش‌های نوین کمک باروری، عسر و

حرج.

فهرست مطالب

چکیده فارسی: ..... Error! Bookmark not defined.

1..... مقدمه

5..... فصل اول: کلیات

6-1-1 - تعریف سقط جنین .....

6-1-1-1 - تعریف سقط جنین در فقه .....

8-1-1-2 - تعریف سقط جنین در فمینیسم .....

8-1-1-3 - سقط جنین در اصطلاح پزشکی .....

9-2-1 - کاهش جنین در حاملگی چندقلویی .....

11-3-1 - شیوه های انجام کاهش جنین : .....

13-1-3-1 - کاهش جنین به روش ترانس واژینال: .....

14-2-3-1 - کاهش جنین از طریق ترانس ابدومینال به کمک سونوگرافی: .....

15-3-3-1 - شیوه های انجام کاهش جنین انتخابی: .....

16-4-1 - «ماده واحده قانون سقط درمانی» .....

17-5-1 - ملاک انتخاب در کاهش جنین .....

17-1-5-1 - امکان .....

- 17..... **سهولت** - 2- 5- 1
- 18..... **سلامت** - 3- 5- 1
- 18..... **جنسیت** - 4- 5- 1
- ..... **عیب** - 5- 5- 1
- 18..... **اهمیت** - 6- 5- 1
- 19..... **انتخاب تصادفی** - 7- 5- 1
- 19..... **تخیر** - 8- 5- 1
- 19..... **ملاک حکومتی** - 9- 5- 1
- 20..... **6- 1 - ضرورت قانونگذاری در کاهش جنین**
- 22..... **7- 1 - نتایج درمان ناباروری و کاهش تعداد جنین‌های حاصل از آن**
- 23..... **8- 1 - راهکارهای جایگزین جهت کاهش جنین**
- 25..... **9- 1 - کاهش جنین در حاملگی‌های چندقلویی: حقوق والدین و مصالح پزشکی**
- ..... **10- 1 - «ابعاد اخلاقی تحدید کنترل بر بدن و اراده بارورخواه در فرآیند کاهش جنین»**
- 28.....
- 31..... **11- 1 - انواع سقط و کاهش جنین**
- 32..... **1- 11- 1 - سقط و کاهش جنین غیر ارادی (طبیعی)**
- 32..... **2- 11- 1 - سقط و کاهش جنین ارادی (غیر طبیعی)**
- 33..... **12- 1 - عوامل سقط و کاهش جنین**
- 33..... **1- 12- 1 - عوامل فردی**
- 34..... **2- 12- 1 - عوامل اجتماعی**

- 13-1 - آشنایی علمی با موضوع سقط و کاهش جنین: 34.....
- 1-13-1 - رشد جنین در رحم و مراحل آن: 34.....
- 2-13-1 - مرگ و میر مادران در سقط و کاهش جنین: 35.....
- 3-13-1 - علل مرگ و میر مادران در سقط و کاهش جنین: 35.....
- 4-13-1 - تلقی فرد انسان از جنین: 36.....
- 14-1 - نظریات علمی در باب اطلاق انسان به جنین: 37.....
- 15-1 - نقد و بررسی دیدگاه‌ها: 38.....
- 16-1 - عوارض مهم فیزیکی مرتبط با سقط و کاهش جنین: 39.....
- 17-1 - بررسی وضعیت سقط و کاهش جنین در جهان: 42.....
- 18-1 - موضع گیری کشورهای مختلف در قبال سقط و کاهش جنین: 43.....
- 19-1 - بررسی وضعیت سقط و کاهش جنین در ایران: 48.....
- فصل دوم 51 بررسی سقط و کاهش جنین در فقه اسلامی: 51.....
- 1-2 - آغاز حیات انسانی از دیدگاه قرآن کریم: 52.....
- 1-1-2 - قرآن کریم و مراحل رشد جنین و سقط و کاهش آن: 53.....
- 2-1-2 - قرآن و جنین‌شناسی: 53.....
- 3-1-2 - بحث در آیات قرآن: 55.....
- 1-4-1-2 - مرحله ی انشاء خلق آخر: 55.....
- 2-4-1-2 - آیات قرآن و موضوع سقط و کاهش جنین: 56.....
- 2-2 - سقط و کاهش جنین از منظر روایات و فقه امامیه: 58.....
- 1-2-2 - نسبت میان سقط و کاهش جنین و قتل نفس: 58.....

- 60..... 2-2-2 - تعبیر قتل جنین در روایات:
- 61..... 3-2-2 - سقط و کاهش جنین پس از ولوج روح:
- 62..... 4-2-2 - رضایت پدر و مادر در سقط و کاهش جنین:
- 64..... 5-2-2 - حکم حرمت سقط و کاهش، به اعتبار وجوب تأخیر رجم زانیه ی باردار:
- 65..... 6-2-2 - حرمت سقط و کاهش جنین به اعتبار وجوب پرداخت دیه:
- 67..... 7-2-2 - اعتبار حرمت سقط و کاهش جنین، از منظر نگارنده:
- 67..... 8-2-2 - آراء فقهی، در سقط و یا کاهش جنین مجاز، پس از ولوج روح:
- 68..... 1-8-2-2 - حرمت مطلق سقط و یا کاهش جنین، پس از ولوج روح:
- 68..... 2-8-2-2 - جواز سقط و یا کاهش جنین زنده، به اعتبار دفاع از جان مادر:
- 68..... 3-8-2-2 - جواز سقط و یا کاهش جنین زنده، به اعتبار تراحم دو حکم:
- 69..... 4-8-2-2 - جواز سقط و یا کاهش جنین زنده، به اعتبار قاعده ی اضطرار:
- 69..... 5-8-2-2 - جواز سقط و یا کاهش جنین زنده، به اعتبار بنای عقلا:
- 69..... 6-8-2-2 - سقط جنین و یا کاهش، برای تأمین سلامتی جسمی و روحی مادر:
- 70..... 7-8-2-2 - سقط و یا کاهش جنین ناقص الخلقه:
- 71..... 9-2-2 - سقط و کاهش قبل از ولوج روح در فقه اسلامی
- 72..... 1-9-2-2 - نجات جان مادر
- 73..... 2-9-2-2 - حفظ سلامت مادر
- 74..... 3-9-2-2 - جنین ناقص الخلقه
- 74..... 4-9-2-2 - جنین ناشی از زنا ی به عنف
- 75..... 10-2-2 - سقط و کاهش جنین بعد از ولوج روح در فقه اسلامی

- 75..... 2-2-10-1 - حفظ جان مادر
- 77..... 2-2-10-2 - حفظ سلامت مادر
- 78..... 2-2-10-3 - جنین ناقص یا ناشی از تجاوز به عنف
- 78..... 2-2-11 - جمع بندی نظر فقها در مورد سقط جنین و کاهش جنین
- 80..... فصل سوم: بررسی سقط و کاهش جنین در حقوق ایران
- 83..... 3-1 - سقط درمانی از نظریه، تدوین طرح تا تصویب و تأیید
- 86..... 3-2 - ارکان تشکیل دهنده سقط و کاهش جنین
- 3-3 - عنصر مادی سقط و کاهش جنین شامل بکار بردن وسایل فیزیکی یا شیمیایی:
- 87.....
- 88..... 3-3-1 - وسایل فیزیکی
- 89..... 3-3-2 - وسایل شیمیایی
- 89..... 3-4-4 - عنصر روانی در سقط و کاهش جنین
- 89..... 3-4-1 - قصد مجرمانه در اسقاط جنین عمدی
- 89..... 3-4-2 - خطای جزایی در سقط جنین
- 90..... 3-5-5 - مجازات سقط و کاهش جنین
- 90..... 3-5-1 - مجازات سقط جنین به اعتبار وسیله مورد استفاده:
- 91..... 3-5-2 - مجازات سقط جنین به اعتبار شخصیت مرتکب:
- 92..... 3-6 - سقط و کاهش جنین در قانون مجازات اسلامی:
- 95..... 3-7-7 - مسئولیت مدنی ناشی از سقط درمانی
- 96..... 3-7-1 - دیه و مسئولیت مدنی ناشی از سقط درمانی

97	..... نقش سازمان پزشکی قانونی	3-7-2
98	..... مسئولیت پزشک در قبال سقط درمانی	3-7-3
100	..... مطالعه تطبیقی سقط درمانی در کشورهای اسلامی	3-8
102	..... نتیجه گیری	
107	..... پیشنهادات	
111	..... فهرست منابع	
118	..... چکیده انگلیسی	

مقدمه

الف - بیان مسئله

از آنجاییکه قانون و دستور العمل خاصی که راهگشای مشکل حاملگی چندقلویی باشد وجود ندارد، در این پژوهش سعی بر این است که زوجینی را که با این مشکل (حاملگی چندقلویی) مواجه میشوند اما از قواعد و مقررات قانونی و شرعی آن در مورد کاهش جنین مطلع نیستند یاری دهیم و راه حل مناسب را پیش روی آنها قرار بدهیم تا از این سردرگمی خلاصی یابند. ضمناً این پژوهش و تحقیق برای پزشکانی که در این حوزه مربوطه (مامایی، ناباروری و باروری، کاشت جنین، لقاح و...) فعالیت میکنند نیز مفید و مسمّر ثمر میباشد و ابهامات شرعی و قانونی این کار (کاهش جنین) را برای آنها برطرف خواهد کرد. به عبارتی دیگر در این پژوهش به دنبال این امر هستیم که راه حل قانونی و شرعی مناسب این امر را پیش روی زوجینی که با این مشکل (حاملگی چندقلویی) مواجه میشوند قرار دهیم تا بدانند وقتی با پدیده ای همچون حاملگی چندقلویی مواجه شدند و این امر به دلایل مختلفی برای آنها عسر و حرج ایجاد کرد و قصد داشته باشند که برای حفظ سلامتی مادر یا سایر جنینها، یک یا چند جنین را کاهش بدهند، آیا اولاً به انجام این کار مجاز هستند و ثانیاً اگر این امر مجاز باشد تحت چه شرایطی و با استناد به چه قانونی و چه فتوایی میتوانند به کاهش جنین مبادرت بورزند.

اما اگر بخواهیم به تاریخچه این امر بپردازیم باید بگوییم که حدود 20% نازایی ها مربوط به علل ناشناخته میباشد که در یک مطالعه توصیفی که روی 174 مورد از مراجعه کنندگان به پژوهشگاه رویان فی مابین سالهای 1372 الی 1378 انجام شد، مشخص گردید استفاده از روشهای نوین کمک باروری¹، 85/5% با موفقیت روبرو شده است.²

با استفاده از روشهای نوین کمک باروری تاکنون بیش از یک میلیون نوزاد در سراسر دنیا متولد شده اند. یکی از عوامل قابل توجه و مراقبت در درمان ناباروری، بروز چندقلویی است که به دنبال مصرف داروهای تحریک کننده تخمدان و انتقال تعداد بیشتر جنین به منظور موفقیت در حد بالای بارداری در زمان انتقال جنین میباشد. برای کاهش این معضل و اختلالات پیش روی در زمان بارداری از روش کاهش جنین به دو منظور اساسی استفاده میگردد: الف- کاهش جنین در بارداری های سه قلویی و یا بیشتر برای

---

¹- Assisted reproductive technology (ART)

² - مهشید چایچی رقیمی، "بررسی میزان موفقیت روشهای کمک باروری"، پایان نامه دکتری عمومی دانشگاه علوم پزشکی، (1379)، 20-12.

پیشگیری از عوارض جنینی و مادری ب- کاهش جنین انتخابی در مواردی که یک یا چند جنین، ناهنجاری و یا اختلال کروموزومی دارند.³

در این پژوهش و تحقیق جنبه های حقوقی، پزشکی، شرعی و تکنیکهای مورد استفاده در کاهش انتخابی جنین در حاملگی های چندقلویی که به وسیله تحریک دارویی تخمک گذاری و روشهای لقاح خارج رحمی شکل گرفته است را بررسی میکنیم. استفاده از این روش در کاهش انتخابی جنین موجب کاهش خطر سقط، زایمانهای زودرس، فرزندان نارس، فرزندان معلول و یا مردن جنین داخل رحم خواهد شد که در غیر این صورت خطر این موارد همزمان با افزایش تعداد جنینها افزایش می یابد.⁴

ب - سوالهای تحقیق

- 1- کاهش جنین با سقط جنین چه نسبتی دارد؟
- 2- کاهش یک یا چند جنین چه حکمی دارد؟
- 3- چنانچه کاهش جنین مشروعیت نداشته باشد این امر تحت چه شرایطی امکان پذیر است؟

ج - فرضیات تحقیق

- 1- نسبت میان کاهش جنین و سقط جنین عموم و خصوص مطلق است. و هر جای تحقیق که اسمی از سقط جنین آورده میشود مراد مفهوم اعم آن است (یعنی هم سقط و هم کاهش جنین).
- 2- کاهش جنین جز در موارد خاص جایز نیست.
- 3- در شرایط اضطرار، عسر و حرج و ضرر، قبل از پایان نه هفتگی جنینها، (و یا به نظر اکثریت فقها، قبل از ولوج روح) کاهش جنین جایز است.

³ www.spouse.ir ، تاریخ بازیابی (90/12/07)، 4-2.

⁴ www.dr-ameri.ir ، تاریخ بازیابی (90/12/07)، 7-3.

د - پیشینه انجام کار

این موضوع تحت این عنوان در هیچ کتاب، مقاله و پایان نامه ای به صورت حقوقی کار نشده و مورد پژوهش، مذاقه و بررسی قرار نگرفته است، اما به صورت معدود و محدودی از لحاظ پزشکی کار شده است.

ه - روش انجام کار

روش پژوهش و به تعبیری روش انجام کار در این تحقیق کتابخانه ای- میدانی است. و به تعبیری مطالب پایان نامه از طرق مختلفی از جمله: استناد به کتب مختلف، مقاله های گوناگون (اعم از داخلی و خارجی)، مراجعه به سایتها، مجموعه ها و فرهنگ نامه ها، مراجعه به دفاتر مراجع عظام تقلید و استفتاء کردن از ایشان و دریافت جواب آن به صورت حضوری و یا مکاتبه ای، بیان نظرات شخصی نگارنده در بعضی موارد و قص علی هذا می باشد.

در ضمن مقاله این پایان نامه نیز برای چاپ به مجله علمی-پژوهشی «مطالعات فقه و حقوق اسلامی» دانشگاه سمنان فرستاده شده و مورد پذیرش⁵ قرار گرفته است و در دست چاپ می باشد.

و - اهداف پژوهش (پایان نامه)

1- هدف اصلی تحقیق

تعیین نظرات فقهی و حقوقی در مورد کاهش جنین.

2- اهداف ویژه

1-2- تعریف علمی و فقهی کاهش جنین.

2-2- مقایسه تطبیقی کاهش جنین با سقط جنین از نظر فقهی و حقوقی.

3-2- تعیین بایدها و نبایدها های جنبه حقوقی سقط جنین.

---

⁵-acceptable

3 - اهداف فرعی

3-1- تعیین قوانین و مقررات مربوط به کاهش جنین در صورت فقدان.

3-2- اصلاح قوانین مربوط به کاهش جنین در صورت وجود.

ز - تقسیم بندی فصول

موضوع این پژوهش که بررسی فقهی و حقوقی کاهش جنین می باشد در سه فصل تدوین گردیده است. در فصل اول به تعریف مفاهیم و تاریخچه پژوهش پرداخته شده است و در فصل دوم به بررسی فقهی کاهش و سقط جنین پرداخته شده و در فصل سوم جنبه حقوقی سقط و کاهش جنین مورد بررسی قرار گرفته شده است.

فصل اول

کلیات

همانطور که بیان کردیم پدیده نازایی یکی از مشکلاتی است که امروزه دامنگیر تعدادی از زوجین میشود و آنها برای درمان این بیماری به پزشک (پژوهشگاه رویان) مراجعه می کنند و پزشک نیز با استفاده از روشهای نوین کمک باروری بیماری نازایی زوجین را برطرف میکند، اما مشکل جایی است که بعضی اوقات با استفاده از این روشها به جای حاملگی تک قلوئی، زوج دچار حاملگی چند قلوئی میشود و به تعبیری زوجینی که تا به امروز رنج فقدان فرزند داشتند و یک فرزند نیز نداشتند، حال با مشکل داشتن چند فرزند مواجه هستند و یک فرزند بیشتر نمیخواهند در یک بارداری داشته باشند، و برای این کار خود(نداشتن بیش از یک فرزند) دلایل مختلفی دارند که در متن پایان نامه مفصلاً به آن میپردازیم. پس میخواهند جنین های دیگر را تقلیل (کاهش) دهند ولی قانون و حکم شرعی آن را نمیدانند. النهایه برای رسیدن به این موارد ابتدا جنین را و بعد سقط جنین را از دیدگاههای مختلف تعریف کرده ایم، تا بتوانیم به تعریف کاهش جنین برسیم و شیوه های مختلف آن را بررسی کنیم، پس اینک ابتدا به تعریف سقط جنین در مکاتب مختلف میپردازیم:

1-1- سقط جنین

1-1-1- تعریف سقط جنین در فقه

واژه «جنین»⁶ به معنای هر چیز پوشیده و مستور است و به بچه تا زمانیکه در شکم مادر است، جنین اطلاق می شود.⁷ بنابراین محصول حاملگی را که مبدأ آن استقرار نطفه در رحم و انتهای آن لحظه ما قبل ولادت است، به دلیل اینکه به وسیله «زهدان» مادر پوشیده شده است جنین نامیده اند.⁸

فقههای امامیه نیز جنین را به همین معنا استعمال کرده اند. البته فقها در کتابهای فقهی خود به ندرت تعریفی از جنین ارائه نموده اند و در بحث دیه جنین معمولاً به ذکر مراحل مختلف جنین و میزان

¹ Fetus یا Foetus. عباس آریان پور، فرهنگ کامل انگلیسی - فارسی، چاپ سوم، (تهران: امیرکبیر، 1369)، جلد اول، 105-106.

⁷ - محمد بن الحسن حر عاملی، وسائل الشیعة، چاپ اول، (قم: مؤسسه آل البیت التراث، 1412ق)، جلد سوم، 50-57.

⁸ - جمال الدین محمد ابن منظور، لسان العرب، چاپ اول، (بیروت: دار صادر، 1410ق)، جلد اول، 20-24.

مجازات آن بسنده نموده‌اند؛ شهید ثانی در این مورد می‌فرماید: «الجنین هو الحمل فی بطن امّ هو سمّی به لاستتاره فیه ، من الاجتنان و هو الستر فهو بمعنی المفعول.» جنین هم آن حمل در شکم مادر است که به خاطر استتار و پوشیده بودن آن در شکم مادر ، به این نام خوانده می‌شود. این واژه از ریشه «اجتنان» به معنای پوشش و فعلیل به معنای مفعول است و واژه «سقط» در لغت عربی به معنای بر زمین افتادن می‌باشد.⁹ همچنین در اصطلاح فقها به معنای افتادن جنین از درون رحم زن است.¹⁰ این اصطلاح عام بوده و شامل جنین دختر یا پسر و جنین پس از دمیده شدن روح و پیش از آن می‌شود. بنابراین «سقط جنین» در اصطلاح فقها عبارت است از افکندن یا خارج کردن عمدی یا غیر عمدی جنین از درون رحم مادر و در نتیجه سقط ، پایان دادن به حاملگی قبل از موعد طبیعی می‌باشد ، خواه قبل از ولوج روح یا بعد از آن باشد و خواه بر اثر جنایت بر یکی یا بر هر دو باشد. بر همین اساس در فقه ، به جای سقط جنین ، از تعبیر اسقاط جنین یا حمل استفاده می‌شود.

در شرع اسلام حیات جنین از هنگام استقرار نطفه در رحم زن و آغاز مراحل رشد و تبدیل شدن آن به علقه ، مضغه و ... حمایت شده و احکام ویژه‌ای برای سقط در هریک از مراحل جنین بیان گردیده است.¹¹ به طوریکه مطابق دیدگاه فقها حتی از بین بردن نطفه که آغاز و منشأ خلقت انسان است ، حرام و دیه آن بیست دینار است. همچنین در متون فقهی با استفاده از آیات¹² و روایات¹³ دوران جنینی به دوران قبل از ولوج روح و پس از ولوج روح تقسیم شده و نظرات مختلفی درباره سقط جنین در هر یک از مراحل بیان گردیده است.

⁹ - خلیل جر، فرهنگ عربی به فارسی لاروس، چاپ اول، (تهران: امیر کبیر، 1380)، جلد اول، 71-73.

¹⁰ - محمد حسن نجفی(صاحب جواهر)، جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، چاپ هفتم، (بیروت: دار احیاء التراث العربی، 1371)، جلد اول، 42-45.

¹¹ - محمد صالح ولیدی، دایرةالمعارف تشیع، چاپ اول، (تهران: نشر شهید سعید محبی، 1381)، جلد اول، 34-37.

¹² - حج، 5؛ مؤمنون، 14؛ باقر، 67؛ قیامت، 38

¹³ - محمد بن الحسن طوسی، تهذیب الاحکام، چاپ اول، (تهران: نشر صدوق، 1418)، جلد اول، 72-74.

1-1-2 - تعریف سقط جنین در فمینیسم

بسیاری از فمینیست‌ها حیات انسان را محدود به زمان تولد تا مرگ می‌دانند و احترام آنرا نیز در همین محدوده مطرح می‌کنند، لذا قتل انسان را نیز محدود به کشتن وی در این دوران می‌نمایند. به علاوه تمام فمینیست‌ها در این باره که زنان فرودست هستند و برای آزادی آنان باید استراتژی‌هایی اتخاذ کرد، هم عقیده می‌باشند.¹⁴ به طوریکه برخی از آنان از جمله علت فرودستی زنان را ظرفیت زیست شناختی آنان برای تولید مثل می‌دانند. بر همین اساس زنان همواره برای تأمین حق کنترل خود نسبت به باروری و داشتن فرزند در صورت تمایل خود، مبارزه کرده‌اند. بنابراین فمینیست‌ها سقط جنین را حق خود و آنرا خاتمه دادن به حاملگی یا پایان دادن وابستگی جسمانی جنین به مادر می‌دانند.¹⁵ زیرا معتقدند زنان مالک جسم خویش هستند و اگر جنین موجود در رحم خود را مانع آسایش و رفاه خویش یافتند، به سادگی می‌توانند وی را به قتل برسانند و قانون نیز از آنان حمایت می‌کند.¹⁶

1-1-3 - سقط جنین در اصطلاح پزشکی

سقط جنین در اصطلاح پزشکی عبارت است از: خروج یا اخراج جنین پیش از آنکه قابلیت حیات مستقل داشته باشد. با عنایت به اینکه از نظر پزشکی جنین قبل از شش ماهگی قادر به ادامه حیات مستقل نیست، بنابراین اگر تا قبل از ماه ششم بارداری، جنین از رحم خارج شود، آنرا سقط تلقی می‌کنند و از ماه ششم به بعد چنانچه جنین زنده به دنیا بیاید؛ ولی به دلیل نارس بودن زنده نماند، سقط جنین صدق نمی‌کند؛ زیرا جنین وقتی سقط می‌گردد که داخل رحم مرده باشد.¹⁷ در اصطلاح سازمان پزشکی قانونی نیز سقط جنین عبارت است از: خارج شدن حاصل بارداری از رحم، در حالیکه موجود تکوین یافته، قادر به زندگی در خارج رحم نباشد، یعنی ختم حاملگی قبل از آنکه جنین قابلیت زندگی مستقل پیدا کرده باشد که معمولاً تا هفته بیستم حاملگی این عنوان قابل تحقق است.¹⁸ در نتیجه از نظر پزشکی مهم این است که

¹⁴ - محمد منصور نژاد، مساله زن، اسلام و فمینیسم، چاپ دوم، (تهران: برگ زیتون، 1381)، جلد اول، 248-252.

¹⁵ - جین فریدمن، فمینیسم، (ترجمه فیروزه مهاجر) چاپ اول، (تهران: آشیان، 1381)، جلد اول، 37-43.

¹⁶ - زهرا آیت الهی، زن و خانواده، چاپ اول، (تهران: روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان، 1381)، جلد اول، 119-123.

¹⁷ - محمود عباسی، حقوق پزشکی، چاپ دوم، (تهران: انتشارات حقوقی، 1383)، جلد اول، 46-49.

¹⁸ - صمد قضایی، پزشکی قانونی، چاپ سوم، (تهران: دانشگاه تهران، 1373)، جلد اول، 536-539.